

FOTO: BART VERSTEEG
APS-trainer Alex van Emst bepleit shift

Landelijke aanpak is niet echt competentie- gericht

▲ Alex van Emst, APS: "het mbo is heel ontvankelijk"

“**H**et onderwijs zoals dat

nu wordt voorbereid bij de kenniscentra, is niet echt competentiegericht”, zegt Alex van Emst, oud-directeur en trainer bij APS. “Ze denken dat misschien wel, maar het blijft leerstofgericht, gestandaardiseerd en gecontroleerd. Dat moet je allemaal loslaten.” Van Emst is een drukbezet man. Hij reist veel, adviseert scholen die een ‘echte’ onderwijsverandering willen uitvoeren, traint leidinggevenden en ondersteunt bij verandering van cultuur. “Ik zit helemaal vol. Er is veel vraag; de tijd is er rijp voor.”

Hij is onder meer gevoed door de gedachten van de in 1999 overleden filosoof Arnold Cornelis, auteur van ‘De vertraagde tijd’. Aan hem ontleende Van Emst als grondlegger van het natuurlijk leren veel bouwstenen voor die nieuwe onderwijsaanpak. Hij

Een fundamentele verandering om het onderwijs echt competentiegericht te maken. Dat bepleit APS-trainer Alex van Emst. Want, stelt hij, de competentiegerichte kwalificatiestructuur lijkt nog teveel op een omzetting van eindtermen.

Drives

Van Emst schetst in zijn boekje twee schooltypen: A en B. School A beschrijft veel te verwerven competenties, bijvoorbeeld kennis-, vaardigheids- en attitudecompetenties. Er worden in dit schooltype ook maatschappelijke competenties benoemd en met bedrijven en instellingen worden afspraken gemaakt over beroepscompetenties. Zo krijg je per opleiding soms meer dan honderd competenties. Elk onderdeel wordt getoetst en aan onderdelen waar iemand niet goed in is, waar hij weinig talent voor heeft en nauwelijks interesse in, wordt veel aandacht besteed. Uiteindelijk, als alle etappes goed zijn afgelegd, heet de lerende competent.

Daartegenover zet Van Emst school B. Deze onderscheidt zeven kerncompetenties. Met bedrijven en instellingen worden zogenaamde kritische beroepssituaties ontworpen, situaties waarin de lerende toont wat hij kan. Uitgangspunten van denken bij de ontwikkeling van competenties is hier: de leerling bouwt uit waar hij goed in is; hij bouwt op waar hij interesse in heeft en hij compenseert waar hij geen talent voor en interesse in heeft. Er is geen bestaand programma van vaststaande competenties, maar het zijn de drives en de interesses van de leerling die bepalen wat aangepakt wordt. Achteraf kunnen leerling en coach vaststellen wat er is geleerd.

Lijfsbehoud

Bij schooltype A is het onderwijs dan leerstofgericht, gecontroleerd en gestandaardiseerd; woorden met een behoorlijk negatieve connotatie in zijn publicatie. Schooltype B, het ideaal, laat dit allemaal los. In zijn beschrijving van de ideale onderwijsaanpak is bovendien nauwelijks plaats voor kenniscentra. “De meeste kenniscentra die ik ken beschrijven competenties en ontwikkelen daaruit vaardigheden. De vroegere eindtermen. Het verschil is niet zo groot en dit verandert het onderwijs ook niet echt. Ik vind dat wat daar gebeurt, geen echte verandering naar competentiegericht.” →

“De meeste kenniscentra beschrijven competenties en ontwikkelen daaruit vaardigheden. Dit verandert het onderwijs ook niet echt”

schreef verschillende boekjes met zijn ideeën; publicaties zoals ‘Koop een auto op de sloop’ en ‘Professionele cultuur in onderwijsorganisaties’. De laatste heet ‘De jaguar in de boom’. Van Emst bepleit daarin niet minder dan een paradigmashift, dat wil zeggen een verandering van de fundamenteën. Want, stelt hij, ‘het besef dringt door dat de inrichting van het onderwijs in Nederland fundamenteel veranderen moet om de uitval te stoppen.’ Geen halve maatregelen, maar hele oplossingen. Je zou kunnen zeg-

gen dat we een ander fundament moeten omarmen zoals een jaguar die niet op de grond blijft, maar in een boom klimt. Hogerop. Het boekje is, zo vertelt Van Emst, een neerslag van drie jaar samenwerking met scholen in de beroepskolom. Het gaat dan vooral over vmbo en mbo; de aanpak van het onderwijs daar en een versoepeling van de overgang. Een andere onderwijsaanpak, zo stelt hij, zou wellicht ook het opleidingsniveau kunnen verhogen en verborgen talent kunnen blootleggen.

FOTO: STUDIO ANDRÉ RUIGROK

◀ **Geen bestaand programma van vaststaande competenties, maar de drives en de interesses van de leerling bepalen wat aangepakt wordt. In zo'n school wordt de leerling zelfstandiger en krijgt deze meer zelfvertrouwen**

Het mbo is ontvankelijk, vindt hij. “Ze staan open voor andere ideeën. Dat is heel prettig om mee te werken.” Maar het zou heel wat schelen als ook de kenniscentra overstappen op het B-paradigma. “Ik vind dat ze naast paradigma A ook paradigma B zouden moeten ontwikkelen. Centrale vaststelling van competenties is daarin minder nodig. En het kan met minder mensen.”

Wellicht is het dan uit lijfsbehoud dat ze meer controle willen houden en een landelijke bepaling van competenties voorstaan, veronderstelt Van Emst. “Net zo is KCE veel te eenzijdig. Ze kijken er nog door een A-bril.”

Blijheid

Kinderen hebben van nature drie drives om zich te ontwikkelen, stelt hij. Een kind wil iets kunnen en dat ook tonen aan de omgeving; het wil in relatie met anderen leven en leren en het wil zich in de loop van zijn leven onafhankelijker opstellen.

Persoonlijke kwaliteiten die daarbij passen, krijgen in schooltype B meer aandacht. Zelfstandigheid, discipline, empathie, samenwerken, aanpassen, doorzetten, initiatief nemen. Met zijn coach bekijkt de leerling regelmatig welke progressie er is geboekt. Op schooltype A blijft, aldus de publicatie, een leerling afhankelijk en bij B wordt hij zelfstandiger. Hij krijgt er meer zelfvertrouwen. Bovendien verwacht Van Emst ook een realistischer zelfbeeld en een gemakkelijker te motiveren leerling.

Waarom stappen we niet massaal over, vraag je je af? Zo eenvoudig is het niet. Aan de ene kant geldt voor de hele competentiegerichte omslag de waarschuwing voor inperking van onderwijsaanbod op competenties die nuttig zijn in onze neo-liberalistische economie en het daarbij behorende burger-

schap. Zorg van iemand als Ad Maas van Fontys Hogescholen.

En ja, erkent Van Emst, ook in de B-situatie zitten valkuilen. “Een probleem zou kunnen zijn dat leerlingen zich eenzijdig ontwikkelen. Om dat te voorkomen heb je goede coaches nodig. Ik ben dan voor veel keuzevrijheid, maar niet vrijheid blijheid, want je moet uiteindelijk wel een beroep uitoefenen.”

Evangelist

Toch reageert volgens hem het bedrijfsleven heel goed. “Aan kennis hechten ze niet zoveel waarde, vaardigheden al wat meer, maar vooral van persoonlijke kwaliteiten zijn ze heel gecharmeerd.” Hij doelt dan vooral op midden- en kleinbedrijf en de grote organisaties. “Kleine ondernemers hebben liever iemand die direct inzetbaar is.”

Vooral in een overgangssituatie heb je veel bijkomende problemen. Want wat als je van een vmbo met een A-aanpak op een mbo met B-onderwijs komt, of andersom, van een B-school naar een A-school overstapt? Bij de eerste stap heb je misschien het gevoel alsof je niets leert en bij de tweede heb je plotseling nauwelijks meer invloed op je leerproces. Je moet dan oppassen voor vervreemding en onverschilligheid, waarschuwt Van Emst.

Pleitbezorger maar geen evangelist, zegt hij. “Ik weet zeker dat je niet moet proberen mensen te overtuigen. Sommigen stellen zich ook helemaal niet open. Ik krijg dan vragen zoals: in jouw model, leren ze dan nog wel wat? Ze veronderstellen dat je er eigenlijk niets leert. Nee, die discussie wil ik niet meer. Maar als ze geïnteresseerd zijn, dan kom ik. Dan ben ik de eerste om een gesprek met ze aan te gaan.”

Ton van den Born

Uitgangspunten voor B-overgang

- ☛ Invloed op eigen leerproces zo groot mogelijk
- ☛ Praktijk stuurt de theorie en de theorie waar de leerling in de praktijk niets aan heeft, wordt niet gegeven
- ☛ Leerling bouwt uit waar hij goed in is, bouwt op waar hij interesse in heeft en compenseert waar hij weinig talent voor heeft
- ☛ Leerling laat in kritische beroepssituaties zien zo'n situatie te kunnen hanteren en hij reflecteert op zijn handelen
- ☛ Leerling kan zich op verschillende niveaus van (ambachtelijke) vaardigheden, (theoretische) kennis en persoonlijke kwaliteiten kwalificeren (gevorderde, expert en master)
- ☛ Bij overgang van vmbo naar mbo doen we alsof er geen twee schooltypes bestaan